

Nr 248.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående hjälpåtgärder åt vissa lägenhetsinnehavare å kronomark; given Stockholms slott den 24 april 1942.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

A. Pehrsson-Bramstorp.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 24 april 1942.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Pehrsson-Bramstorp:

Genom beslut den 25 augusti 1939 uppdrog Kungl. Maj:t åt egnahemsstyrelsen att i samråd med domänstyrelsen verkställa utredning och avgiva förslag rörande kolonisationsverksamheten i Norrland och Dalarna samt upplåtelse av skogstorp, odlingslägenheter, kronotorp och andra lägenheter i de sex nordligaste länen. Med skrivelse den 16 februari 1942 har egnahemsstyrelsen avlämnat förslag och utredning i ämnet. Över

förslaget ha yttranden infordrats från ett flertal myndigheter och sammanslutningar. Beredningen av förslaget, vilket innefattar nya bestämmelser rörande upplåtelse av lägenheter å vissa kronoparker, torde icke kunna bli slutförd under sådan tid att proposition i ämnet kan föreläggas innevarande års riksdag.

Genom beslut av 1938 års riksdag (prop. nr 221; r.skr. nr 248) ha provisoriska bestämmelser meddelats angående hjälpåtgärder åt vissa lägenhetsinnehavare å kronomark. Dessa åtgärder avse dels innehavare av skogstorp och odlingslägenheter å kronomark i de sex nordligaste länen, dels innehavare av kolonat i Norrland och Dalarna, dels ock innehavare av nybyggeslägenheter å Alträskes kolonisationsområde. Giltighetstiden för dessa bestämmelser upphör emellertid i och med utgången av arrendeåret 1942/43. Med hänsyn till att, som ovan nämnts, nya bestämmelser angående upplåtande av lägenheter å kronomark icke synas kunna bli beslutade av statsmakterna under innevarande års riksdag, torde jag nu få underställa Kungl. Maj:t fråga om förlängning av förut berörda provisoriska bestämmelser.

Innan jag närmare ingår härpå, torde jag få lämna en redogörelse för *gällande bestämmelser* rörande ifrågavarande upplåtelse.

Skogstorp och odlingslägenheter samt kronotorp ha det gemensamt, att de äro av domänstyrelsen å kronomark i de nordligaste länen under nyttjanderätt upplåtna lägenheter, varå i främsta rummet skogsarbetare beretts tillfälle att å obruten mark genom nyodling och nybyggnad skapa sig en bostad med ett mindre jordbruk till stöd.

Verksamheten beträffande samtliga dessa upplåtelse omhänderhaves av domänverket.

Skogstorpen äro de äldsta upplåtelse. Bestämmelser rörande dessa lägenheter ha meddelats dels i brev till domänstyrelsen den 29 maj 1891 (Sv. förf.-saml. nr 29), dels genom kungörelsen den 27 maj 1904 (nr 21 sid. 4). Lägenheterna upplätos från kronomarker i Västerbottens och Norrbottens län på viss tid ej överstigande 20 år, under vilken tid innehavarna voro befriade från erläggande av avgift (frihetsår). Såsom hjälp till åbyggnadernas uppförande ägde skogstorpens uppbära, utom erforderligt byggnadsvirke fritt å rot, ett statsbidrag om 500 kronor. Häremot skulle innehavaren uppföra manbyggnad och uthusbyggnad inom fem år samt i angivna perioder ha verkställt viss uppodling. Efter frihetsårens slut skulle årlig avgäld erläggas.

Bestämmelserna om upplåtelse av skogstorp ersattes genom kungörelsen den 18 juni 1909 (nr 69), ändrad genom kungörelserna nr 253/1913 och 334/1914, av bestämmelser om upplåtelse av *odlingslägenheter* från kronoparker och kronoöverloppsmarker i de nordligaste länen. Odlingslägenheterna upplätos på 50 år med 15 frihetsår. Såsom så kallad odlings-

hjälp ägde innehavaren uppbära, förutom fritt virke å rot, 750 kronor, varav 500 kronor utbetalades, då byggnaderna fullbordats, och 250 kronor, då en hektar åker uppodlats. Efter frihetsårens slut skulle årlig avgift erläggas.

Sagda förmån av 250 kronor såsom bidrag för odling tillerkändes sedermera genom kungörelsen den 17 oktober 1913 (nr 253) jämväl de innehavare av skogstorp, som jämlikt 1909 års kungörelse erhållit förnyad upplåtelse av torpet på 50 år.

Innehavarna av odlingslägenheterna samt de på 50 år upplåtna skogstorpen erhöilo sedermera genom kungörelser den 20 juni 1918 (nr 448) och den 4 juni 1920 (nr 260) rätt till särskilda tilläggsbidrag. Bestämmelserna om dessa äro i huvudsak följande. Tilläggsbidrag utgår med $\frac{1}{3}$ av lägenhetsinnehavarens kostnad för byggnadsarbeten, som utförts under tiden 1 januari 1915—1 juli 1918, dock högst med 500 kronor, och för arbeten, som utförts efter sistnämnda dag, med halva kostnadsbeloppet. Det sammanlagda tilläggsbidraget får dock icke överstiga 1,250 kronor. Detta tilläggsbidrag torde ha tillkommit med hänsyn främst till dåvarande kristids abnormt stegrade byggnadskostnader och därav för lägenhetsinnehavarna föranledda ökade svårigheter, som av dem icke kunde övervinnas utan ytterligare bistånd från statens sida.

Genom kungörelse den 14 juni 1929 (nr 170) ersattes den upplåtelseform av kronolägenheter som avsåg odlingslägenheter av en ny. Enligt nämnda kungörelse upplåtna lägenheter benämnas *kronotorp*. Dessa upplåtas på 50 år med 15 frihetsår. Första upplåtelsen enligt denna kungörelse skedde 1931.

Genom 1929 års kungörelse om kronotorp erhöilo jämväl innehavarna av skogstorp och odlingslägenheter förbättringar i villkoren, dock under förutsättning att torpen och lägenheterna i befintligt skick eller efter företagen utvidgning befunnits lämpliga för jordbruksändamål. Dylika lägenheter kunna sålunda tilldelas ökning i odlingsmarken intill högst 15 hektar och ett odlingsbidrag utan återbetalningsskyldighet utöver förut erhållna 250 kronor å ett belopp intill 500 kronor för odling, som påbörjats efter den 1 juli 1929. Vidare kan, om lägenhetens åbyggnader äro i väsentlig grad bristfälliga, till byggnadernas iståndsättande eller till uppförande av nya byggnader erhållas byggnadsbidrag intill så stort belopp, att detsamma jämte det bidrag, som enligt äldre bestämmelser utlämnats till byggnadsarbete, uppgår till 2,000 kronor eller i undantagsfall 3,000 kronor.

Genom 1929 års kungörelse bereddes vidare innehavarna av skogstorp och odlingslägenheter under förutsättning att lägenheterna voro lämpliga för jordbruk möjlighet att med äganderätt inlösa sina lägenheter.

Slutligen må anmärkas, att enligt brevet den 29 maj 1891 samt kungörelserna den 27 maj 1904 och den 18 juni 1909 innehavarna av ifrågavarande lägenheter tillförsäkrades frihet från skatter och onera under de s. k.

frihetsåren. Efter utgången av sagda år äro emellertid genom 1932 års riksdags medgivande (Kungl. Maj:ts brev till domänstyrelsen den 18 mars 1932) innehavare av nyttjanderätt till skogstorp och odlingslägenheter befriade från skyldighet att ansvara för annan från och med år 1931 å fastigheten belöpande skatt och allmän tunga än vägunderhåll in natura och vägs katt.

Jämlikt förut åberopade författningar skall efter utgången av de 15 frihetsåren för odlingslägenheter och sådana skogstorp, där innehavaren erhållit torpet på arrende under 50 år, arrendeavgift utgå med 3.6 procent på summan av odlingshjälpen och markvärdet vid tiden för upplåtelsen av lägenheten ouppodlad och obebyggd. På så sätt bestämd arrendeavgift uppgår i regel till omkring 30 kronor. För de lägenheter, till vilka enligt 1918 och 1920 års kungörelser utgått tilläggsbidrag, som kan vara högst 1,250 kronor, skall arrendeavgiften höjas med 3.6 procent å åtnjutet tilläggsbidrag, vilken höjning enligt sagda kungörelser ursprungliga lydelse skulle utgå från och med frihetsårens slut. För lägenheter med högsta tilläggsbidrag torde arrendeavgiften uppgå till omkring 75 kronor. Vidare kan lägenhetsinnehavare ha erhållit byggnadsbidrag enligt 1929 års kungörelse, för vilket höjning i den årliga arrendeavgiften skall utgå med 3.6 procent av uppburet dylikt bidrag. Sistberörda avgiftsförhöjning torde alltså utgå omedelbart efter frihetsårens slut. Hela arrendeavgiften torde då bliva omkring 84 kronor, i undantagsfall — om byggnadsbidrag skulle ha utlämnats till maximum eller 3,000 kronor — omkring 120 kronor. Det torde emellertid vara en relativt liten del — hittills utlämnat belopp stannar enligt uppgift vid 95,000 kronor — av innehavarna av skogstorp och odlingslägenheter, som åtnjutit byggnadsbidrag enligt 1929 års kungörelse. Genom tillkomsten 1933 av bostadsförbättringsbidrag torde nyssnämnda byggnadsbidrag alltmer komma ur användning.

I anledning av proposition (nr 120) till 1932 års riksdag och riksdagens därav föranledda beslut (r. skr. 1932: 331) erhöilo innehavarna av skogstorp och odlingslägenheter vissa lättnader i arrendeavgifterna. Kungörelse härom utfärdades den 17 juni 1932 (nr 294). Innebörden av denna lättnad var följande. Lägenhetsinnehavarna befriades under fem år från erläggande av den del av arrendeavgiften, som beräknats efter 3.6 procent på sådant tilläggsbidrag å högst 1,250 kronor, som avsåges i kungörelserna 448/1918 och 260/1920. Befrielsen skulle begynna för de lägenhetsinnehavare, som redan börjat erlägga arrende, från och med arrendeåret 1932/33 samt för övriga från och med det år, arrendeskyldighet enligt kontrakten inträdde. För de förra gällde befrielsen alltså t. o. m. arrendeåret 1936/37. Dessutom medgavs för sådana lägenhetsinnehavare, som resterade helt eller delvis med arrendeavgift för arrendeåret 1931/32, anstånd med inbetalning av det resterande beloppet, i den mån det ej över-

stege 3.6 procent av uppbyret tilläggsbidrag, längst intill utgången av arrendeåret 1936/37.

Såsom förut berörts medgavs vid 1938 års riksdag ytterligare lättnader. Kungörelsen härom utfärdades den 17 juni 1938 (nr 301). Dessa bestämmelser innebära fortsatt befrielse under fem år från den förhöjning i arrendeavgiften, som hänför sig till de uppburna tilläggsbidragen.

Jag torde härefter få lämna en kortfattad redogörelse för *tillkomsten av och bestämmelserna rörande kolonaten* å kronoparker i Norrland och Dalarna.

Vid 1918 års riksdag beslöts anordnande av kolonisationsförsök å vissa kronoparker i Västerbottens och Norrbottens län. Två typer av kolonat skulle upplåtas, en större med omkring 15 hektar odlingsmark och en mindre med omkring 5 hektar. Kolonaten skulle upplåtas på arrende för en tid av femton år med rätt för kolonisten att efter tio år när viss odling verkställts mot köpeskilling förvärva kolonaten med äganderätt. Kolonist skulle före upplåtelsetidens utgång ha odlat å de mindre kolonaten 3 hektar och å de större 5 hektar. Kolonist å större kolonat erhöi i odlingshjälp 500 kronor. En del kolonat bebyggdes genom statens försorg (statsbyggen). Å övriga kolonat skulle kolonisten själv utföra byggnadsarbetena (självbyggen). Självbyggande kolonist fick av statsmedel byggnadshjälp med $\frac{3}{4}$ av kostnaden, dock högst 4,500 kronor. Under de fem första åren (frihetsår) skulle ingen lega utgå. Därefter skulle i årlig lega erläggas 3.6 procent å markvärdet samt för byggnaderna 180 kronor vid statsbyggen och vid självbyggen 3.6 procent å den kontanta byggnadshjälpen.

Vid var och en av riksdagarna 1919—1924 beslöts anordnande av ytterligare kolonisationsförsök å kronoparker i samtliga norrländska län och Kopparbergs län.

Sedan vid 1925 års riksdag på grundval av den vunna erfarenheten viss omläggning av kolonisationsverksamheten blivit beslutad, fann Kungl. Maj:t den 26 juni 1925 gott dels utfärda kungörelse (nr 291) angående allmänna grunder för upplåtande av kolonat å kronoparker i Norrland och Dalarna, avseende i främsta rummet reglering av framtida upplåtelser av kolonat, dels ock godkänna vissa tilläggsbestämmelser att gälla för äldre kolonat, beträffande vilka med hänsyn till föreliggande kontrakt oinskränkt övergång till förenämnda allmänna grunder icke kunde ske.

Några nya kolonisationsföretag enligt 1925 års kungörelse ha icke igångsatts, även om ytterligare upplåtelser efter 1924 inom de äldre företagen skett enligt villkoren i 1925 års kungörelse. Beträffande odlingskyldigheten innehåller 1925 års kungörelse, som icke skiljer på större och mindre kolonat, den bestämmelsen att före upplåtelsetidens slut minst 3 hektar skola ha uppodlats. — Kronan ansvarar enligt 1925 års kungörelse för skatt och annan allmän tunga, som belöpa å kolonat under den tid

kolonist innehar detta med nyttjanderätt, dock under högst 15 år från den första upplåtelsen.

Berörda tillägsbestämmelser i avseende å de äldre kolonaten gällde, i vad nu kan vara av intresse, huvudsakligast följande. Ytterligare tilldelning intill 17 hektar av odlingsmark kunde erhållas. Uppskov med de kontrakterade byggnads- och odlingskyldigheterna kunde beviljas. Även de mindre kolonaten kunde få odlingsbidrag. Legan för kolonaten kunde från och med det sjätte till och med det åttonde året efter tillträdet nedsättas till hälften av det i kontraktet angivna beloppet. På kolonaten belöpande skatt och annan allmän tunga skulle under den tid kolonaten innehades med nyttjanderätt betalas av staten, dock under högst 15 år från den första upplåtelsen. Inlösen med äganderätt kunde ske så snart innehavarens kontraktsenligt åliggande odlings- och byggnadsskyldighet fullgjorts.

I överensstämmelse med beslut vid 1929 års riksdag fastställde Kungl. Maj:t i brev den 27 juni 1929 ändringar i för försökskolonaten gällande bestämmelser, innebärande ytterligare förbättringar i villkoren. Friheten från lega eller frihetsåren utökades från fem till tio år. Ytterligare odlingsbidrag av 250 kronor kunde tillerkännas kolonist. Det för beräkning av lega och köpeskilling för kolonat åsatta värdet å byggnader nedsattes för såväl statsbyggda som självbyggda kolonat till 3,500 kronor, med rätt för vederbörande myndighet att, där särskilda skäl därtill föranledde, medgiva ytterligare nedsättning till lägst 3,000 kronor samt, efter särskilt tillstånd av Kungl. Maj:t i fråga om Norrbottens och Västerbottens län, jämväl därunder till lägst 2,000 kronor.

Slutligen föreskrev Kungl. Maj:t i överensstämmelse med ett av 1932 års riksdag fattat beslut i brev till statens egnahemsstyrelse den 17 juni 1932 ytterligare lindringar i upplåtelsevillkoren för kolonat. Dessa lindringar avsågo i huvudsak följande. Den tid, under vilken kolonist vore befriad från erläggandet av lega, frihetsåren, utsträcktes än en gång eller från 10 till 15 år. Såsom villkor härför skulle dock gälla, att kolonisten fullgjorde sina kontraktsenliga skyldigheter. Det markvärde, som skulle ligga till grund för köpeskillingsberäkning, nedsattes. Riksdagen medgav därjämte, att Kungl. Maj:t finge, efter prövning av i vart fall föreliggande omständigheter, bemyndiga vederbörande myndighet att avskrivna sådant statens fordringsbelopp hos innehavare eller förutvarande innehavare av kolonat, utlagt före den 1 juli 1925, som ansåges icke kunna utfås eller som befundes icke skäligen böra belasta kolonaten.

Såsom förut angivits omfattade första upplåtelse tiden för kolonat 15 år. Avsikten var påtagligen, att lägenheterna vid denna tid skulle ha nått den avsedda bärkraften. Man torde ha utgått från att kolonaten då i allmänhet skulle vara inlösta. Emellertid torde det enligt vad som upplysts vara blott

ett fåtal, beträffande vilka detta blivit fallet. Enligt 1925 års kungörelse äger kolonist, som ej inlöst kolonatet, därest villkoren för inlösen av kolonatet uppfyllts, erhålla kolonatet till sig upplåtet under nyttjanderätt för ytterligare 15 år och under oförändrade villkor, dock att därvid icke skall tillämpas vad i kungörelsen sägs om legofrihet, odlingskyldighet, rätt till bete och ansvar för skatt och allmän tunga.

Enligt beslut av 1938 års riksdag skall kolonisten berättigas att vid utgången av första upplåtelse tiden, därest han ej inlöst kolonatet men är berättigad till förnyad upplåtelse, erhålla kolonatet till sig upplåtet under nyttjanderätt för ytterligare fem år under oförändrade villkor, dock att kolonisten därvid dels ålägges skyldighet att svara för å fastigheten belöpande vägunderhåll in natura och vägs katt, dels ock berättigas att erhålla det virke, som efter vederbörlig besiktning befinnes erforderligt för kolonatets husbehov. Skulle rätt till ny upplåtelse ej föreligga — exempelvis på grund av ej fullgjord odlingskyldighet — må likväl nyttjanderätt, som nu angivits, medgivas, om kolonisten prövas alltjämt uppfylla de personliga förutsättningarna för att bliva antagen till kolonist.

Kolonist, som före utgången av de legofria åren under första upplåtelse tiden övertager kolonatet med äganderätt, befrias från att erlægga amortering och ränta under tillhoppa 20 år.

Kolonisationsverksamheten å Alträskes kolonisationsområde har tillkommit enligt beslut vid 1909 års riksdag. Den avser anordnande av nybyggeslägenheter å ett från Alträskes och Svanå kronoparker samt Selets f. d. stockfångskog avskilt område, beläget vid Brännbergs järnvägsstation ej fullt tre mil från Boden i Norrbottens län. Den för verksamheten gällande planen avser 48 lägenheter. Verksamheten står under ledning av en särskild nämnd, Alträskes nybyggesnämnd, som tillerkänts rätt att i vidsträckt omfattning handla efter omständigheterna (reglemente fastställt den 21 juni 1912 med ändringar den 17 augusti 1928, den 14 juni 1929 och den 22 augusti 1930). Viss tillsyn över verksamheten utövas av egnahemsstyrelsen. De för upplåtelse rna, i den mån de skett före den 1 juli 1929, fastställda villkoren sammanfalla i många hänseenden med motsvarande stadganden rörande odlingslägenheter å kronoparker i de sex nordligaste länen. Upplåtelse rna ske emellertid med äganderätt, dock med en försökstid på 15 år, varunder nybyggaren innehar lägenheten under nyttjanderätt samt är befriad från utskylder och onera för nybygget men har byggnads- och odlingskyldighet.

Köpeskillingen bestämdes före 1932 så att den motsvarade dels det kapitalvärde, vartill nybygget vid upplåtelsen av nämnden uppskattats, vilket värde ej finge sättas högre än 50 kronor för hektar av lägenhetens areal, impedimenter oberäknade, dels ock uppburen odlingshjälp jämte tilläggsbidrag.

I 1932 års proposition (nr 120) anförde föredragande departementschefen vidkommande nybyggesupplåtelseerna i Alträsk bland annat, att de härom gällande bestämmelserna vore i avseende å nybyggesupplåtelse före den 1 juli 1929 i allt väsentligt likartade med vad som gällt och gällde beträffande odlingslägenheter å kronomark. Med hänsyn härtill och under hänvisning till vad departementschefen tidigare anført om lindrade villkor för odlingslägenheter och kronotorp förordade departementschefen, att de av honom tillstyrkta ändringarna i upplåtelsevillkoren för odlingslägenheter måtte i tillämpliga delar vinna giltighet beträffande sådana nybyggeslägenheter å Alträsk's kolonisationsområde, vilka upplåtits före den 1 juli 1929.

I enlighet med riksdagsbeslut i anledning av förut berörda proposition föreskrev Kungl. Maj:t i brevet den 17 juni 1932 till egnahemsstyrelsen, att vad i kungörelserna den 17 juni 1932 (nr 294 och nr 295) stadgats i fråga om upplåtelsevillkoren för odlingslägenheter å kronomark i de sex nordligaste länen skulle i tillämpliga delar vinna giltighet med avseende å sådana nybyggeslägenheter å Alträsk's kolonisationsområde, vilka upplåtits före den 1 juli 1929.

För upplåtelse, vilka äga rum från och med den 1 juli 1929, gälla särskilda i Kungl. Maj:ts brev den 14 juni 1929 meddelade bestämmelser. Dessa ansluta sig till 1929 års grunder för upplåtelse av kronotorp.

1938 års riksdagsbeslut innebär, att de bestämmelser, som meddelades beträffande odlingslägenheter, i tillämpliga delar skulle gälla även nybyggnadslägenheter å Alträsk's kolonisationsområde.

Vid 1938 års riksdag fattades, som av den lämnade redogörelsen framgår, beslut angående vissa stödåtgärder för innehavare av skogstorp och odlingslägenheter i Västerbottens och Norrbottens län samt kolonat å kronoparker i Norrland och Dalarna ävensom nybyggeslägenheterna å Alträsk's kolonisationsområde. Åtgärderna avsågo i huvudsak i fråga om skogstorpen och odlingslägenheterna att innehavarna av dessa lägenheter skulle erhålla befrielse under ytterligare fem år från den förhöjning i arrendeavgifterna, som hänförde sig till de uppburna tilläggsbidragen, och beträffande kolonaten, att innehavarna av dessa skulle erhålla en förlängning av frihetsåren från 15 till 20 år. Dessa bestämmelser skulle i tillämpliga delar även gälla nybyggeslägenheterna å Alträsk's kolonisationsområde. Såsom jag förut anført, föreligger för närvarande ett förslag från egnahemsstyrelsen rörande omläggning av ifrågasvarande verksamhet. I avbidan på att denna fråga slutligen kan prövas, synes lämpligt att bibehålla nu gällande bestämmelser oförändrade. De skäl, som anfördes i propositionen nr 221 till 1938 års riksdag för de då föreslagna åtgärderna, torde alltjämt äga giltighet. På grund härav förordar jag en förlängning av giltighetstiden för de senast beslutade stöd-

åtgärderna. Förlängningen torde, med hänsyn till att förslag till ändrade bestämmelser rörande kolonisationsverksamheten föreligger, icke böra utsträckas längre än ett år.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att, i huvudsaklig överensstämmelse med vad jag i det föregående tillstyrkt, ändringar må vidtagas i upplåtelsevillkoren beträffande

- a) skogstorp och odlingslägenheter å kronomark i de sex nordligaste länen,
- b) kolonat å kronoparker i Norrland och Dalarna samt
- c) nybyggeslägenheter å Alträskes kolonisationsområde i Norrbottens län.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Gunnar Sandström.
